

ณ กาลครั้งหนึ่ง
ที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๑ ธ.ค. ๕๓ ตอน ๔ [ตอนจบ]

โดย

วันชัย ภู่งาม

ณ กาลครั้งหนึ่ง
ที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๑๑ ธ.ค. ๕๓
ตอน ๔ [ตอนจบ]

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

www.dhammadhome.com

หากทุกๆ ท่านได้ติดตามอ่านข้อความที่ท่านอาจารย์ และ คุณคำปั่น ได้สนทนาไว้ในสามตอนที่แล้ว ก็คงจะสังเกตได้ว่า ท่านอาจารย์ และ คุณคำปั่น ได้บรรยายไว้อย่างละเอียด น่าฟังมากเลยทีเดียวครับ โดยท่านจะเริ่มสนทนาให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจ ตั้งแต่เริ่มต้นว่า ธรรมะ คืออะไร มีความละเอียดลึกซึ้งเพียงไร ควรศึกษาอย่างไร ในชีวิตประจำวันมีธรรมะอย่างไร ชีวิตนี้ อะไรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดที่ควรรู้อยู่เป็นต้น

ในตอนสุดท้ายนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการสนทนา ตอบคำถามจากพระคุณเจ้าที่เข้าฟังการสนทนา ซึ่งคำถามมีเป็นจำนวนมากจริงๆ ท่านอาจารย์และคุณคำปั่นก็ได้ให้ความรู้ความเข้าใจในคำถามที่พระคุณเจ้าได้ถามมาเพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนจะได้มีการนำคำถามที่น่าสนใจมาตอบในกระดานนี้บ้างหรือไม่อย่างไร คงต้องติดตามกันต่อไป ในตอนนี้ข้าพเจ้าก็ขอนำมาเพียงบางส่วนดังนี้

อ.สงบบ : จิตที่ดี วิญญาณที่ดี เจตสิกที่ดี เหมือนกัน หรือว่าต่างกันอย่างไร คนเราที่ตายแล้ว อะไรจะเป็นส่วนที่เสวยกรรม ในภพต่อไป?

ท่านอาจารย์ :

ค่ะ ขอเชิญคุณคำปั่น

อ.คำปั่น :

...ผู้ที่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาก็คงจะได้ยิน คำว่า "วิญญูญาณ" แต่
ก็ขอให้พิจารณาว่า "วิญญูญาณ" นั้น คืออะไร? "วิญญูญาณ" เป็น
นามธรรม เป็นสภาพธรรมะ ที่มีจริง ไม่ใช่สิ่งที่ออกจากร่าง
ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา "วิญญูญาณ กับ จิต" คือ สภาพธรรมะ
อย่างเดียวกัน คำว่า "วิญญูญาณ" ตามศัพท์แล้ว หมายถึง สภาพ
ธรรมะ ที่รู้แจ้ง "รู้แจ้ง" อะไร? ก็คือ "รู้แจ้ง" สิ่งที่กำลังมี กำลัง
ปรากฏ นั่นเอง หมายถึง "รู้อารมณ์" เพราะเหตุว่า จิตที่ดี
วิญญูญาณที่ดี เป็นสภาพธรรมะ ที่มีจริง เมื่อเกิดขึ้น ต้องรู้สิ่งหนึ่ง
สิ่งใด ต้องรู้อารมณ์ อย่างเช่นในขณะนี้ที่กำลังเห็น "เห็น" ก็เป็น
จิตประเภทหนึ่ง เรียกว่า "จักขุวิญญูญาณ" มีคำว่า "วิญญูญาณ"
แล้ว ไช้ไหม? "จักขุวิญญูญาณ" หมายถึง สภาพธรรมะ ที่รู้แจ้ง "สี"
ที่กำลังปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น วิญญูญาณ จึงไม่ใช่สิ่งที่น่า
กลัวเลย แต่ว่าเป็นสิ่งที่ควรจะศึกษาให้เข้าใจว่า วิญญูญาณ ก็เป็น
สภาพธรรมะ ที่มีจริงอย่างหนึ่ง วิญญูญาณไม่มีรูปร่าง วิญญูญาณ

ไม่ใช่รูปธรรม วิญญาณไม่มีการล่องลอย เพราะเหตุว่า วิญญาณ
นั้น เป็นสภาพธรรมะ ที่มีจริง เกิดขึ้น ต้องอาศัยที่เกิด เมื่อ
เกิดขึ้นแล้ว ก็ดับไป เพราะเหตุว่าสภาพธรรมะ ที่เป็นสังขารธรรม
ที่มีปัจจัยปรุงแต่ง เกิดขึ้น แล้วก็ต้องดับไป ไม่มีอะไร ที่จะคงอยู่
ยั่งยืนเลย...

...เป็นประโยชน์อย่างยิ่งของการได้ศึกษา พระพุทธศาสนา ศึกษาแล้ว ฟังแล้ว อย่างน้อยๆ ก็จะทำให้เข้าใจว่า "วิญญูญาณ" คืออะไร? ก็คือ สภาพธรรมะที่กำลังมี ในขณะนี้นั่นเอง เป็นสภาพธรรมะ ที่มีจริงทุกขณะ ไม่ปราศจาก "วิญญูญาณ" เลย และที่บอกว่า ตายแล้วเกิด ตราบใดก็ตาม ที่ยังมีกิเลสอยู่ ยังมี "อวิชชา" ซึ่งเป็น "ความไม่รู้" ยังมี "ตัณหา" ซึ่งเป็น "ความติดข้อง ยินดี พอใจ" อยู่ อย่างไรก็ต้องเกิดแน่นอน ขึ้นอยู่กับว่าจะไปเกิด ณ ที่ใด ถ้าหากว่า เป็นผลของกรรมดี ก็ทำให้ไปเกิดในสุคติภูมิ เกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นต่างๆ อันนี้เป็นผลของกรรมดี เป็นผลของกุศลกรรม ในทางตรงกันข้าม ถ้าเป็นผลของกรรมไม่ดี เป็นผลของ อกุศลกรรม ก็นำไปสู่ที่ต่ำ นำพาไปสู่อบายภูมิ มี นรก เปรต อสุรกาย และ สัตว์เดรัจฉาน...

...อบายภูมि เป็นภูมิที่น่ากลัวอย่างยิ่ง ถ้าจะถามว่า กลัวอบายภูมิ ไหม? กลัวนรกไหม? ถ้าถามเรียงตามตัวบุคคล ก็จะตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า "กลัว" กลัวการเกิดในอบายภูมि กลัวการเกิดเป็นสัตว์นรก ถ้าจะถามต่อไปอีกว่า แล้ว "กลัวเหตุ" ที่จะทำให้ไปเกิดในอบายภูมิ หรือเปล่า? อันนี้ชักจะไม่แน่ใจแล้ว เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องของ อกุศล เป็นเรื่องของ ความไม่ดี คนเรามีการสะสมมา ที่แตกต่างกัน บางคนก็มีพฤติกรรมที่ไม่ดี เพราะอะไร? ถึงเป็นคนที่มีพฤติกรรมไม่ดี เพราะสะสมมา ที่จะมี กาย วาจา ที่ไม่ดี เป็นผลมาจากการสะสมนั่นเอง แต่บางคน บางคน ก็มีการสะสมในทางที่ดี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มีการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสะดวกสบาย ทั้งหมดทั้งปวงนี้ ก็เป็นการสะสมมาในทางที่ดี เพราะฉะนั้น ไม่พ้นไปจากความเป็นไปของธรรมชาติเลย ไม่ว่าจะเป็นการ สะสม ในทางที่ดี หรือ ไม่ดี ก็เป็นเรื่องของ "ธรรมชาติ" ทั้งหมด แต่บุคคลที่ได้ฟังธรรมะ ได้ศึกษาธรรมะ รู้ว่า อะไรดี อะไรไม่ดี ท่านก็สามารถจะดำเนินไปในทางที่ถูก ที่ดีงาม ประพฤติ ปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงาม และ งดเว้นจากสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายทั้งปวงนั้น...

...ประการที่สำคัญก็คือ ความรู้ ความเข้าใจ พระธรรม นี่เองที่จะเป็นเครื่องเกื้อกูล อุปการะให้แต่ละคน แต่ละท่านนั้นมีความประพฤติที่ดีงาม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ฉะนั้น "ปัญญา" จึงเป็นเครื่องปกครองคน เป็น "รัตนะ" ที่ประเสริฐของนรชนทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ประโยชน์สูงสุดในการฟังพระธรรม แต่ละครั้งๆ ก็คือ เพื่อเข้าใจธรรมะ เพื่อความเจริญขึ้นของ "ปัญญา" นั้นเอง กราบเรียน ท่านอาจารย์ได้ช่วยเพิ่มเติมด้วยครับ...

ท่านอาจารย์ : ...ธรรมะ เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ไหม? หรือ ไม่เห็นจะน่าอัศจรรย์เลย แต่ถ้าคิดว่า ทำไม? มี "เห็น" ทำไม? มี "แข็ง" ทำไม? มี "เสียง" ทำไม? มี "กลิ่น" สิ่งต่างๆ นี้มาจากไหน? ใคร? ทำให้เกิด ได้ไหม? ความน่าอัศจรรย์ คือ ไม่มีใครที่สามารถทำ จะทำอะไรได้เลย เพราะเหตุว่า "ธรรมะ" เป็นอิสระ แต่ไม่พ้นจากปัจจัย ธรรมะ แม้ว่าเป็น อนัตตา ไม่อิสระ เพราะต้องเป็นไปตามปัจจัย ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่กำลังปรากฏ ในขณะนี้ ถ้าไม่ได้ศึกษา ธรรมะ ไม่มีความน่าอัศจรรย์ เพราะ "ไม่รู้" แต่ถ้ารู้แล้ว ก็ให้เห็นความน่าอัศจรรย์จริงๆ ว่า แม้ธรรมะ ขณะนี้ก็มี ไม่ต้องเรียกชื่อใดๆ เลยทั้งสิ้น ไม่ต้องใช้คำว่า "จิต" ไม่ต้องใช้คำว่า "ธรรมะ" ไม่ต้องใช้คำว่า "วิญญาน" แต่ "สิ่งนี้" ก็กำลังมี กำลังปรากฏ แต่จำเป็นต้องใช้ "คำ"...

...เพราะฉะนั้น พระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เป็นภาษามคธี ทรงแสดงธรรมแก่ชาวมคธ คำว่า "วิญญาน" หรือ "วิญญานะ" ในภาษาบาลี ไม่ใช่ภาษาไทย แต่หมายความว่าสภาพที่สามารถจะรู้ เห็น คิด นี่ก็ ต่างๆ ได้ ธาตุนี้มีจริงๆ จะไม่เรียกก็ได้ ทุกวันนี้ ก็มีความสุข โดยเราไม่ต้องเรียกชื่อว่า "สุข" หรือว่า "สุขะ" หรือ ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ แต่สภาพธรรมะนั้น ก็เกิดขึ้นแล้ว เป็นอย่างนั้นแล้ว ตามเหตุ ตามปัจจัย ซึ่งไม่มีใครสามารถที่จะ บังคับบัญชา หรือ ทำให้เกิดได้...

...ด้วยเหตุนี้ คำว่า "วิญญาน" หมายความว่า "ธาตุ" หรือ "ธรรมะ" ที่เป็น "ธาตุรู้" เพียงคำว่า "ธาตุรู้" คนไทยก็ไม่ชินแล้ว เพราะเหตุว่า พอได้ยิน เราก็บอกว่า "ได้ยิน" แต่ไม่รู้ความจริงของ "ได้ยิน" ว่าเป็น "ธาตุ" ชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้น สามารถที่จะรู้ "เสียง" ที่ "ได้ยิน" มี "ลักษณะ" อย่างนี้ เพราะว่า "เสียง" ที่ "ได้ยิน" นั้น ต่างกันหลากหลายมาก ตั้งแต่เสียงคน เสียงสัตว์ เสียงดนตรี "เสียง" ก็เป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัย แต่ถ้า ไม่มี "ธาตุ" ที่ "ได้ยิน" เสียง เสียงจะปรากฏไม่ได้เลย แม้ว่า เสียงมี...

...ด้วยเหตุนี้ ธรรมะ ที่มีจริงๆ จึงต่างกัน เป็น ๒ ประเภท ใหญ่ คือ ประเภทหนึ่ง ไม่รู้อะไรเลย เป็นธรรมะ ที่เป็น "รูปธรรม" อีกประเภทหนึ่ง เกิดขึ้นแล้ว ต้องรู้ ไม่รู้ไม่ได้ เช่น ขณะนี้ พอพูดถึง "เห็น" ทุกคน ไม่สงสัยเลย เพราะ "กำลัง เห็น" แต่ "เห็น" คือ อะไร? "เห็น" คือ ขณะที่กำลังรู้ว่า สิ่ง ที่ปรากฏทางตา เป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะ "เห็น" ที่ไหน ก็ต้องสามารถ "เห็น" สิ่ง ที่ปรากฏให้เห็น ได้...

...ความละเอียด ความลึกซึ้ง ของธรรมะ มากมาย เจ้าคะ แม้แต่ เพียง ขณะนี้ ถ้าทุกคน กระทบสัมผัส ไม่เห็นสี่สังวรณะ เลย แต่ "รู้แจ้ง" เพราะฉะนั้น "แจ้ง" สามารถจะ "ปรากฏ" เมื่อกระทบ "ลักษณะ" นั้น จึง "ปรากฏ" ว่ามีลักษณะที่ "แจ้ง" เป็นสิ่งที่มี ไม่ ต้องเรียกอะไรก็ได้...

...แต่ว่า ที่ใดก็ตาม ที่มี ธาตุ ดิน น้ำ ไฟ ลม มหาภูตรูป ๔ ซึ่งคน
ไทยคุ้นกับคำนี้มาก เพราะเหตุว่า พอพูดคำว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ
ธาตุไฟ ธาตุลม ไม่ขาดเลย พูดได้ ครบทั้งสี่ธาตุ ธาตุดิน ธาตุน้ำ
ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุดิน คือ ลักษณะที่ "แข็ง" หรือ "อ่อน" ธาตุไฟ
คือ ลักษณะที่ "ร้อน" หรือ "เย็น" ธาตุลม คือ ลักษณะที่ "ตึง" หรือ
"ไหว" ธาตุน้ำ คือ ลักษณะ ที่ "เอิบอาบ เกาะกุม" สภาพธรรมะที่
เกิดร่วมกัน แยกกันไม่ได้เลย เพราะว่า ธาตุน้ำเอิบอาบ แล้วก็
ซึมซาบ เอิบอาบ คุณสมบัติของธาตุทั้ง ๓ เป็นธาตุทั้ง ๔ ซึ่ง
แยกกันไม่ได้เลย...

...ด้วยเหตุนี้ แม้ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ไม่มีใครมองเห็น
แต่ที่เห็นในขณะนี้ ก็เพราะว่า มีรูปธรรม หรือ ธาตุ ชนิดหนึ่ง ซึ่ง
ต้องเกิดกับมหาภูตรูป แต่สามารถกระทบกับ จักขุปสาท แล้ว
ปรากฏเป็น สีสันวรรณะ ต่างๆ...

...ถ้าจะอุปมาว่า มหาภูตรูป ทั้ง ๔ เหมือนนางยักษิณี ซึ่งแปลง
กายได้ แล้วแต่ว่าจะแปลงกายเป็นต้นไม้ แปลงกายเป็นดอกไม้
แปลงกายเป็นคน แปลงกายเป็นสัตว์ต่างๆ ซึ่งความจริงก็คือ
"มหาภูตรูป"...

...ด้วยเหตุนี้ ความลึกล้ำ ความละเอียดของธรรมะ ที่พระผู้มีพระ
ภาคฯ ทรงตรัสรู้ เป็นความจริง ที่ทุกคนสามารถที่จะฟัง
ไตร่ตรอง แล้วก็เริ่มเข้าใจ สิ่งที่มีจริงในชีวิต ได้ละเอียดขึ้น
ละเอียดขึ้น

- อ.สงบ :** อะไร? เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้คนทุกวันนี้ เกิดความทุกข์
ท่านอาจารย์ : ทุกข์กาย หรือ ทุกข์ใจ มี ๒ อย่างคะ ถ้าทุกข์กาย ก็เพราะเหตุว่า มีกรรมที่ได้กระทำแล้ว ถึงวาระที่จะทำได้พบ สิ่งที่ไม่น่าพอใจ ไม่ว่าจะเป็นทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็เป็นผลของอกุศลกรรม ถ้าทางใจก็คือ ตราบใดที่ยังมีกิเลส ยังไม่พ้น ทุกข์ใจ
- อ.สงบ :** ทุกคนก็พบกับ ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ในปัจจุสมุปปาต ก็ภพ ก็ชาติ ถึงจะหลุดพ้น จากสิ่งเหล่านี้ มีวิธีการที่จะเข้าถึง ธรรมะ เช่นนี้ อย่างไร?
- ท่านอาจารย์ :** ปฏิจจสมุปปาต เป็น อวิชชา เพราะ "ไม่รู้" จึงมีการเกิดขึ้น เป็นไป ถ้า "รู้" เมื่อไหร่ ก็สิ้นสุด การที่จะต้อง เกิด ดับ อีกต่อไป
- อ.สงบ :** คนที่ตายแล้ว เกิดอีก สามารถ "ระลึกชาติ" ได้ เคยมีคนพูดว่า เขาจำอดีตของตนได้ อันนี้ เป็นเพราะเหตุใด?
- ท่านอาจารย์ :** "ระลึกชาติ" ไม่ใช่ "จำชาติ" เป็นบางส่วนได้เจ้าคะ การระลึกชาติ ต้องเป็น "ปัญญา" ที่เกิดจากความสงบของจิต จนถึงขั้นอัปนา-สมาธิ ที่ไม่รู้อารมณ์ ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย เพราะจิตขณะนั้น สงบแนบแน่นอยู่กับอารมณ์ คือ สิ่งที่จิตกำลังรู้ ที่ทำให้จิต

ขณะนั้น สงบได้ตามลำดับขั้น ขั้นต้น คือ ปฐมฌาน ยังไม่สามารถที่จะมีปัญหา ที่จะระลึกชาติได้เลย ขั้นที่สอง คือ ทุติยฌาน ความสงบที่แนบแน่นยิ่งขึ้น ปราศจากองค์ที่ทำให้ตรึงหรือ ตรอง ถึงสิ่งที่โน้มไป ที่จะรู้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ...

...นี่ก็เป็น เรื่องที่ละเอียดมาก แต่ให้ทราบไว้ ใครว่าอะไร โดยที่ไม่แสดงเหตุ ควรเชื่อไหม? ถ้ามีใครบอกว่า ใครระลึกชาติได้ ระลึกได้ยังไง? ต้องแสดงเหตุให้ระลึกชาติว่า ควรแก่การระลึกชาติหรือเปล่า? มิฉะนั้น การเชื่อก็คือ การเชื่อที่ไร้เหตุผล พระผู้มีพระภาคฯ ทรงแสดงธรรมะเป็นที่พึ่ง ไม่ให้คนอื่น เชื่อ ในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง หรือว่าปราศจากเหตุผล เจ้าค่ะ

อ.สงบ : มีคำถกเถียงกันอยู่ว่า อภิธรรม เป็นคำสั่งสอน จากพระโอรสของพระพุทธเจ้า ใช่หรือไม่?

อ.คำปัน : ...ครับ เป็นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง ถ้าหากว่า ได้ค้นคว้าในพระไตรปิฎก ก็จะได้พบคำว่า อภิธรรม อยู่เยอะมาก นี่ก็คือ เป็นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ ว่าเป็น ธรรมะที่มีจริง เป็นธรรมะที่ละเอียดยิ่ง "อภิธรรม" ไม่ได้อยู่ที่ใน หนังสือ "อภิธรรม" เป็น ธรรมะ ที่มีจริง ในชีวิตประจำวัน ทั้งหมด ทำไมจึงบอกว่าเป็น อภิธรรม เพราะเหตุว่า เป็นธรรมะที่ ละเอียดยิ่ง ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นอนัตตา นั่นเอง จึงชื่อว่า อภิธรรม ถ้าหากว่า ไม่ได้ฟังเลย ไม่ได้ศึกษา พระธรรมเลย ก็จะไม่เข้าใจ ไม่เข้าถึงธรรมะอย่างนี้ แม้แต่เมื่อ สักครู่นี้ กล่าวถึงขณะที่นอนหลับสนิท เป็นอภิธรรม หรือเปล่า? ก็ต้องพิจารณาใช่ไหม? ว่า อภิธรรมะ คือ สิ่งที่มีจริงทั้งหมด แม้แต่ขณะที่หลับสนิท ก็เป็นอภิธรรม เช่นกัน เพราะว่าใน ขณะนั้น มีจิตเกิดขึ้น สืบต่ออยู่ เพราะเหตุว่า ไม่ใช่จิตที่ ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส แต่ว่า เป็นจิตที่เกิดขึ้น สืบต่อ ดำรงสภาพชาติ ความเป็นบุคคลนั้นไว้...

...ซึ่งเมื่อก่อนโดยสรุปแล้ว ชีวิตของทุกคนที่กำลังดำเนินไปอยู่ในขณะนี้ ก็คือ วิถีจิต กับ ไม่ใช่วิถีจิต ก็ขอกล่าวคร่าวๆ ว่า วิถีจิต คือ จิตที่เกิดขึ้น รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ อันนี้ เป็นวิถีจิต และอีกประเภทหนึ่งก็คือ จิตที่เกิดขึ้น รู้อารมณ์ โดยไม่ต้องอาศัยทวารทั้ง ๖ เลย ไม่ต้องอาศัยตา ไม่ต้องอาศัยจมูก ไม่ต้องอาศัยลิ้น ไม่ต้องอาศัยกาย ไม่ต้องอาศัยใจเลย แต่สามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งมีอยู่ ๓ ประเภท คือ ปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และ จุตติจิต ซึ่งในภพนี้ ปฏิสนธิจิต เกิดขึ้น ดับไปแล้ว ภวังคจิต ก็เกิดขึ้น เป็นไป แต่ว่า จุตติจิต ยังไม่เกิดขึ้น...

...เพราะฉะนั้น ในขณะที่ ชีวิตกำลังดำเนินไปอยู่นี้ ก็มี วิถีจิต สลับกับ ภวังคจิต นั่นเอง ไม่ว่าจะศึกษาในเรื่องของจิตที่ดี เจตสิกที่ดี รูปที่ดี ไม่พ้นไปจาก "อภิธรรมะ" เลย เพราะเป็น ธรรมะที่ละเอียดยิ่ง เป็นธรรมะที่ควรศึกษา เพื่อให้เข้าใจ ตามความเป็นจริงอย่างยิ่ง คือ "อภิธรรม" ไม่ว่าจะใช้ชื่อว่า อภิธรรมะ ธรรมะ สัจจธรรม ธาตุ ปรมาตมธรรม ก็หมายถึง สิ่งที่มีจริงทั้งหมด เพราะเหตุว่า คำที่กล่าวนั้น เมื่อสักครู่นี้ เป็นภาษาบาลี เป็นภาษามคธ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศพระศาสนา ด้วยคำเหล่านั้น แต่เมื่อก่อนเป็นภาษาไทยแล้ว ก็คือ สิ่งที่มีจริงทั้งหมดนั่นเอง

ท่านอาจารย์ : กุศลธรรมา อกุศลธรรมา อัปยากตาธรรมา เป็น "อภิธรรม" หรือเปล่า? "เป็น" "อัปยากตาธรรมา" เป็นชื่อใหม่ ซึ่งคนที่ไม่ได้ศึกษาพระธรรม ไม่คุ้นหู เพียงแต่ได้ยิน กุศลธรรม อกุศลธรรม แต่คำภีร์แรก ในอภิธรรม คือ ธรรมสังคณีปกรณ์ ก็จะเริ่มด้วย กุศลธรรมา อกุศลธรรมา อัปยากตาธรรมา...

...เพราะฉะนั้น อัพยาตาธรรมา ธรรมะ ที่เป็น อัพยาตะ คืออะไร? ธรรมะที่ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศลทั้งหมด เป็น อัพยาตธรรมด้วยเหตุนี้ ขณะที่ "เห็น" ไม่ใช่กุศลจิต ไม่ใช่อกุศลจิต แต่เป็น "วิบากจิต" เป็น "ผลของกรรม" ที่ทำให้ต้องเห็น เมื่อรูปนั้น กระทบกับ จักขุประสาท ถึงกาลที่ต้องเห็น ใครจะห้ามไม่ให้เห็น ไม่ได้เลย เห็นฟ้าแลบ ใคร? จะชอบ? ใคร? จะอยาก? แต่ก็เห็นแล้ว เป็น "ผลของกรรม" ที่ได้กระทำแล้ว ไม่ใช่กรรม คือ กุศล และ อกุศล...

...ด้วยเหตุนี้ "เห็น" ขณะนี้ เป็น "อภิธรรม" หรือเปล่า? เพราะเหตุว่า "อัพยาตาธรรมา" หมายความว่า ธรรมะ ที่ไม่ใช่กุศล และไม่ใช่อกุศล ก็เป็น "อัพยาตธรรม" เพราะฉะนั้น "ได้ยิน" นี้เอง ก็เป็น "อภิธรรม" จะกล่าวว่า ไม่ใช่ "อภิธรรม" ก็ไม่ได้...

อ.สงบบ : ฟังท่านอาจารย์ ได้ตอบคำถาม แล้วก็ท่านอาจารย์คำปั้นได้ตอบ ก็มีความเข้าใจอยู่ระดับหนึ่งว่า สภาพที่เกิดขึ้น เกิดดับ เป็นสภาพ เป็นอนัตตา ในส่วนซึ่งเป็นธรรมะละเอียด ซึ่งเป็นอภิธรรม พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงแล้ว พุทธองค์ก็ตรัสอยู่แล้ว มีคำถามต่อมาว่า อะไรเป็นเครื่องยืนยัน ผมเข้าใจว่า แค่ความจริงของความเป็นจริง ก็เป็นเครื่องที่ยืนยันแล้วว่า เป็นพุทธพจน์...

...แต่ถ้าจะยืนยันจากตำรับตำรา นี่ก็คงจะต้องคุยกันอีกนาน คือคำถามของท่าน ท่านบอกว่า มีอะไรเป็นเครื่องยืนยัน ที่ว่าใช่ และไม่ใช่ ที่นี้ในการที่จะตรัสรู้ สภาพธรรมที่ละเอียด ลึกซึ้ง ได้จริงๆ นี่คนธรรมดา ก็ยากที่จะตรัส ยากที่จะแสดงได้ ไม่มีใคร "คิด" ได้ เรื่องของการเกิดดับ เป็นสภาพ เป็นอนัตตา ยืนยันในความเป็นจริงก็คือ ก็น่าจะเป็นหลักฐานได้...

ท่านอาจารย์: ก็เป็นเรื่องที่ไม่ใช่เป็น "ภาษา" หรือเป็น "คำ" ที่เราจะต้องติด ถ้า รู้จักคำว่า "ธรรมะ" จริงๆ จะ "เข้าใจ" ว่า "ธรรมะ เป็น อภิธรรม" แน่แน่นอน เพราะเหตุว่า ลึกซึ้งมาก เช่น "เห็น" ขณะนี้ มีจริง เคย เป็นเรา เพราะเข้าใจว่า "เราเห็น" แต่ว่าความจริง "เห็น" เกิดขึ้น และ "เห็น" ก็ดับไป เพราะว่า ไม่ได้มีเห็นตลอดไปเรื่อยๆ ทุกสิ่ง ทุกอย่างที่เคยยึดถือว่า "เป็นเรา" ความจริงก็เป็น "ธรรมะ" แต่ละ ลักษณะ ซึ่งละเอียด ลึกซึ้ง อย่างยิ่ง จึงกล่าวว่า "อภิธรรมะ"

อ.สงบ : เหลือเวลาอีก ๕ นาที คำถามนี้คงจะเป็นคำถามสุดท้าย สำหรับ วันนี้ มีคำถามที่กราบเรียนถามท่านอาจารย์ว่า ทุกอย่าง เป็น อนัตตา และสิ่งที่ปรากฏอยู่ให้เราเห็นในขณะนี้ ได้ยินในขณะนี้ เป็นอัตตา จะว่า เป็นอนัตตา ได้อย่างไร?

ท่านอาจารย์ :

...ก็น่าจะเปลี่ยนกลับว่า ทำไมว่า เป็นอตฺตา ในเมื่อเห็น ก็บังคับบัญชาไม่ได้ ต้องเห็น เกิดแล้วเห็น แล้วก็มี ได้ยิน ซึ่งไม่ใช่เห็น เพราะฉะนั้น แต่ละอย่างที่เกิด ก็เป็นสภาพธรรมะที่ ไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาได้ แล้วจะเป็น อตฺตา ได้อย่างไร? ใครว่าเห็น เป็นอตฺตา ก็คือเป็นเรา หรือว่า เป็นตัวตน แต่ความจริง "เห็น" เป็นธาตุ หรือเป็นธรรมะ ซึ่งเกิดขึ้นเห็น ไม่ใช่เกิดขึ้นได้ยิน ไม่ใช่เกิดขึ้นคิดนึก...

...เพราะฉะนั้น แต่ละอย่างนี้ ก็มีความละเอียดมาก ซึ่งถ้าเป็นเรา บังคับบัญชา "เรา" ได้ไหม? ถ้าบังคับบัญชาไม่ได้ แล้ว "เป็นเรา" ในลักษณะไหน? ที่ว่า "เป็นเรา" หรือว่า "เป็นของเรา"?...

อ.สงบ : ขอขอบพระคุณ ท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ที่เมตตาให้
ธรรมะเป็นทาน สำหรับพระคุณเจ้าทั้งหลาย ที่ได้ไปเผยแผ่
ธรรมะ เป็นครูสอนธรรมะในโรงเรียนต่างๆ หวังว่าโอกาสหน้า
คงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์ สำหรับมูลนิธิศึกษา
และเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป ขอนิมนต์ พระคุณเจ้า
ทั้งหลายได้อนุโมทนากับท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์
โดยพร้อมกันนะครับ

[๗๙] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเสื่อมแห่งโกะมีประมาณน้อย ความเสื่อมแห่งปัญญาชั่วร้ายที่สุดกว่าความเสื่อมทั้งหลาย.

[๘๐] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเจริญด้วยโกะมีประมาณน้อย ความเจริญด้วยปัญญาเลิศกว่าความเจริญทั้งหลาย เพราะฉะนั้นเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเจริญด้วยความเจริญปัญญา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล.

[พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๑ - หน้าที่ ๑๔๓](#)

กราบอนุโมทนาท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ คุณคำปั่น อักษรวิลัย
ท่านรองศาสตราจารย์สงบ เชื้อทอง และ ท่านพลอากาศตรีหญิงกาญจนา เชื้อทอง
รวมทั้งทุกๆ ท่านที่เกี่ยวข้อง ณ กาลครั้งนี้
ซึ่งได้ถูกบันทึก และจดจำไว้ว่า เป็น ณ กาลครั้งหนึ่ง
ที่มีค่า และ มีความหมายยิ่งต่อวงการพระศาสนาของไทย
และเป็นขณะของกุศลจิต ที่เกิดขึ้น เป็นไป ด้วยความปิติยิ่ง ยากที่จะบรรยายได้
และ ขออนุโมทนาในกุศลจิตของทุกๆ ท่านด้วยครับ

